

НУКЛЕАРНА ДОКТРИНА РУСИЈЕ – ОДВРАЋАЊЕ ЗА 21. ВИЈЕК

Кључне ријечи

Русија; нуклеарна доктрина; одвраћање; САД; нуклеарна тријада; реализам

Аутор

Синиша Симикић, ма,
асистент је на Факултету
политичких наука
Универзитета у Бањој Луци

Кореспонденција

sinisa.simikic@fpm.unibl.org

Област

Међународна безбједност

DOI

10.5937/politeia0-55913

Датум пријема чланка

09.11.2024.

Датум коначног
прихватања чланка
за објављивање

20.12.2024.

Резиме

Ревидирана нуклеарна стратегија Русије усвојена је 19. новембра 2024. године, као својеврсни одговор на раније дату дозволу САД Украјини да може ракетама средњег домета гађати дубину руске територије. Увертира у овакав расплет догађаја била су повлачења САД и Русије из споразума о контроли стратешког наоружања. Поред тога, након побједе Доналда Трампа на предсједничким изборима одлазећа америчка администрација додатно је истакла помоћ Украјини као свој спољнополитички инте-рес. У жељи за даљим супротстављањем руској војсци Украјина је мјесецима током 2024. године захтијевала од савезника да јој испоруче и дају дозволу за употребу раке-та средњег домета по дубини територије Русије, као и ловце Ф-16. Основна теза овог рада гласи да је нова нукле-арна доктрина Русије прилагођена савременим ратним околностима, као и изазовима у међународном поретку 21. вијека, те представља конзистентан наставак нуклеар-ног одвраћања. Нова нуклеарна доктрина као и она која јој претходи почивају на нуклеарној тријади. У раду се анализирају промјене у вођењу ратова у 21. вијеку, с акцен-том на масовну употребу дронова и беспилотних летјел-ица. Поред тога, циљ рада јесте разумијевање узрока ревидирања нуклеарне доктрине Русије као и њеног садр-жаја те могућих импликација у међународним односима.

УВОД

Ратови су кроз историју убрзавали технолошка достигнућа и сазнања због потребе да се проналаском иновативног оружја нанесе пораз непријатељу.¹ Осим тога, неријетко су државе биле принуђене на ревидирање својих стратешких приступа рату услед нових околности или сазнања. Почетком Специјалне војне операције (СВО) у Украјини Русија је увидјела низ пропуста у својим војним приступима, које је требало прилагодити условима савременог ратовања. Највише се то односило на масовну употребу дронова самоубица, али и неке друге ствари. Страх од нуклеарног сукоба ширио се свијетом након фебруара 2022. године. Данонаћно су праћени потези руске војске у Украјини као и изјаве политичких представника Русије и Сједињених Америчких Држава (САД) у погледу могуће употребе нуклеарног оружја. У теоријама међународних односа државе се посматрају као рационални актери који своје потезе претходно преиспитују прије доношења одлуке. (Miršajmer & Rozato, 2024) У савременим међународним односима свакако да су најважнија питања да ли ће и под којим условима једна држава употреби нуклеарно оружје? Равнотежа страха која је владала током Хладног рата и свијет заснован на узајамно гарантованом уништењу (МАД) показао се као дјелотворан за одржавање мира међу нуклеарним супарницима. (Vukadinović, 2006) Након Кубанске кризе 1962. године СССР и САД кренули су у процес преговора око стратешког наоружања. То је довело до низа потписаних споразума који су се тицали

ограничења, а с почетка 1990-их и смањења стратешког наоружања. (Filimonović, 2010) Након распада СССР-а два су питања постала камен спотицања најављиваног отопљавања руско-америчких односа, а то су проширење НАТО пакта на исток и споразуми о контроли наоружања. Основна теза овог рада гласи да је нова нуклеарна доктрина Русије прилагођена савременим ратним околностима, као и изазовима у међународном поретку 21. вијека, те представља конзистентан наставак нуклеарног одвраћања. Искуство сукоба у Украјини умногоме је помогло у обликовању нове нуклеарне доктрине, а неразумијевање на релацији САД–Русија, о кључним стратешким питањима безбједности само ју је поспјешило.

РАТ У УКРАЈИНИ И ПОВЛАЧЕЊЕ ИЗ СТРАТЕШКИХ СПОРАЗУМА

Након почетка СВО настављена је пракса повлачења из стратешких споразума о контроли наоружања од стране САД и Русије. Као и прије СВО разлози за повлачење из наведених споразума најчешће су биле оптужбе другој страни за кршење прописаних одредби те да из тог разлога не желе више да се сматрају обавезним по наведеном уговору. (Simikić, 2024: 29) Повлачење из уговора о контроли наоружања није новина коју је са собом донио сукоб у Украјини. Већ почетком 21. вијека САД, а потом и Русија повукли су се из низа споразума. Под оптужбама да друга страна не поштује одредбе споразума САД је, најчешће прва, иступала из њих. Заправо, већ средином деведесетих година 20. вијека почела су озбиљна спо-

1 О историји ратова више у: Meri Kaldor, *Novi i stari ratovi: organizovano nasilje u globalizovanoj eri*, Beogradski krug, Beograd, 2005; Martin van Kreveld, *Transformacija rata*, Službeni glasnik; Fakultet bezbednosti, Beograd, 2010.

рења око одређених уговора тј. њиховог значења и ревидирања. Такав је био случај са Уговором о конвенционалним снагама у Европи. (Filimonović, 2010) Како се види, рат у Украјини није иницирао неразумијевања у контроли наоружања, већ је више био њихова последица. Потом је рат у Украјини продубио и убрзао процес неразумијевања до те мјере да у 2024. години више нема споразума о контроли наоружања који је на снази између САД и Русије. Поред повлачења из споразума, крајем 2024. године, Русија је најавила укидање мораторијума на размјештање ракета средњег² и дугог³ домета. Ову информацију пренио је Сергеј Лавров, а она је усилиједила након америчке одлуке да дозволи Украјини употребу ракета средњег домета по дубини руске територије. (Lavrov, 2024) Још једно значајно питање око кога САД и Русија нису успјели постићи договор било је изградња антиракетног штита у Европи тј. у Пољској. Иако су САД у вријеме „ресетовања“⁴ односа замрзнули то питање, испоставило се да САД од антиракетног штита никада нису одустале. (Traraga, 2017) Тако је 13. новембра 2024. године у селу Редзиково у Пољској отворена прва стална војна база САД, а ту је стациониран противракетни одбрамбени систем „Aegis Ashore“. Наведени систем је, наводно, у функцији обарања ракета испаљених са Блиском истока. За обарање ракета Русије била би потребна промјена смјера система, што је, према наводима, сложе-

на процедура. (VOA, 2024) Упркос овим наводима, у Москви нису имали дилему против кога је усмјерен овај систем. С тим у вези, одмах након његовог отварања, Марија Захарова, портпарол Министарства иностраних послова Русије, изјавила је да је база у Редзикову уврштена на списак потенцијалних руских мета. Пракса повлачења из споразума настављена је и након што су САД дале дозволу Украјини за коришћење ракета средњег домета по циљевима у Русији. Крајем 2024. године Русија је најавила укидање мораторијума на распоређивање ракета кратког⁵ и средњег домета са нуклеарним бојевим главама. (Lavrov, 2024)

ПРОМЈЕНЕ У ВАЗДУШНОЈ МОЋИ 21. ВИЈЕКА

Иако су беспилотне летјелице примјењиване спорадично и у сукобима прије друге декаде 21. вијека, тек од тада оне добијају велики значај у ратној зони. Управо тих година десила се својеврсна „тиха револуција“ у ратној вјештини. Први случај када је масовна употреба дронова лансираних у исто вријеме на једну мету показала убојитост био је напад Хута из Јемена на нафтна постројења Абкејк и Хураис, 14. септембра 2019. године. (RTS, 2019) Наиме, због мијешања Саудијске Арабије у грађански рат у Јемену Хути су се одлучили узвратити удар на нафтна постројења како би десетковали саудиј-

2 Ракете средњег домета су све ракете чији је домет од 1.000 до 3.000 km.

3 Ракете дугог домета или интерконтиненталне ракете имају домет преко 5.500 km.

4 „Ресетовање“ је појам који се односи на политику САД према Русији у периоду од 2009 до 2012. године. Тадашњи амерички предсједник Барак Обама је желио да „ресетује“ и растерети односе са Русијом. Симболичан чин „ресетовања“ десио се на састанку Сергеја Лаврова и Хилари Клинтон у Женеви, 6. марта 2009, када су заједно притиснули дугме „reset“. Занимљиво је што је на истом дугмету био погрешно уписан превод ријечи „reset“ на руски језик, те је умјесто „ресетовања“ уписана ријеч преоптерећење. (Traraga, 2017: 145)

5 Балистичке ракете кратког домета су све ракете чији је домет до 1.000 km.

ску економију која у највећем проценту зависи од извоза нафте. Након напада дроновима на нафтна постројења, производња нафте у Саудијској Арабији смањила се за половину услед великих оштећења која су претрпјела Абкејк и Хураис. (Al Jazeera, 2019) Посљедице овог удара биле су осјетне на планетарном нивоу због пада производње нафте у Саудијској Арабији, што се одразило на цијену нафте у међународној трговини. То је био први примјер како уз релативно мали утрошак на дроне самоубице може да се нанесе велика штета. Свега годину дана након случаја Абкејк-Хураис, 2020. године, десио се Други рат за Нагорно-Карабах између Јерменије и Азербејџана. Овај рат трајао је 44 дана и завршен је Московским споразумом којим је Азербејџан освојио већи дио територија, а руски мировњаци стигли у кризно подручје како би били задужени за спровођење одредби мировног споразума. За овај сукоб била је карактеристична масовна употреба беспилотних летјелица од стране Азербејџана, чиме је десеткована јерменска страна у сукобу. (Vuković&Budimir, 2023, 77) Поједини аутори попут Узи Рубина и Ђорђа Батисте назвали су наведени рат „првим постмодерним војним конфликтом” те истакли да је он наговијестио „какви би могли да буду ратови 21. вијека”. (Ibid., 77) Да је овај рат био увод у модерно ратовање, видјело се већ у прољеће 2022. године у руско-украјинском сукобу. На почетку сукоба Украјина је масовно употребљавала беспилотне летјелице како би извиђала распоред и кретање руских снага, а потом и за дејство по њима. Руска војска у потпуности је, на почетку 2022. године, била неспремна за овај вид ратовања. (Schmidt, 2024) Поред директног значаја у смислу погодака борбене технике или живе силе

непријатеља беспилотне летјелице имају и индиректно дејство стварајући панику и осјећај несигурности у непријатељској војсци. Након почетних успјеха украјинске армије у заустављању продора руске војске уз помоћ беспилотних летјелица, што је стварало надмоћ у том сектору у односу на Русију, руска армија је била принуђена у ходу да се прилагоди ситуацији. Док није развила довољно сопствених дрона за употребу у сукобу, заостатак је надомјестила куповином дрона типа Шахид из Ирана. (Simikić, 2024: 67) У наредним мјесецима руска војска масовно је употребљавала дроне Ланцет и са великим процентом успјешности погађала украјинске циљеве. Новина у овом облику ратовања свакако да су снимци употребе дрона који не остављају пуно простора за манипулисање пошто оператери дронава самоубица сачувају снимке навођења дрона до циља. Оваква промјена у начину ратовања утицала је и на класичне борбене технике. На оруђа попут тенкова и борбених оклопних возила завариване су челичне конструкције као заштита од удара дронава. Рововско ратовање умногоме је отежано услед дејства дронава у земунице или ровове непријатеља, а да га претходно војници нису ни спазили. Наравно, дронovi су употребљавани и за гађање циљева у дубини територије. Тако је један дрон у мају 2023. године погодио зграду Кремља у Москви. Украјина је свакодневно дронovима покушавала гађати циљеве у Бјелгороду или Ростову на Дону, а неријетко и у Москви или Санкт Петербургу. Ови удари на тако далеке циљеве утицали су на схватања новонастале пријетње у Москви. Наиме, уколико би масовни удар дронава био усмјерен на нека од кључних нафтних постројења или неки силос са нуклеарном ракетом, а руски систем ПВО не

успије оборити све дроне, последице по Русију биле би огромне. С тим у вези, нова пријетња захтијевала је нови стратешки приступ. Уз то, испорука ракета средњег домета као и ловаца авиона Ф-16 Украјини додатно је утицала да Русија преиспита своју нуклеарну доктрину.

ВОЈНА ПОМОЋ УКРАЈИНИ ИЛИ ПУТ У ЕСКАЛАЦИЈУ

Након неуспјеле контраофанзиве у лето 2023. године украјинска војска нашла се у незавидној позицији. Исцрпљених ресурса без значајнијег војног успјеха ушли су у неизвјесну зиму. С друге стране, руска војска је послије успјешне упорне одбране на тачкама Суровикинове линије⁶ у 2024. годину ушла са тактичким побједама на свим линијама фронта. У прољеће 2024. године руске трупе кренуле су у пужућу офанзиву у Донбасу с циљем освајања Авдејевке и одбацивања украјинских снага од града Доњеца. Крајњи циљ ове офанзиве јесте стављање под контролу целокупне територије присаједињене четири области (Доњецк, Луганск, Херсон и Запорожје). Одмах по почетку СВО Русије у Украјини поједине државе у Европи промијениле су своје стратешке документе у сектору одбране. Велика промјена десила се, прије свега, одрицањем Финске и Шведске од неутралности, те њиховим учлањењем у НАТО пакт. Разлог за овакве потезе наведених земаља био је страх од могуће агресије Русије на

њихове земље, те процјена да ће им чланство у НАТО пакту гарантовати суверенитет и територијални интегритет. Недуго затим Шведска је усвојила нову стратегију одбране земље. Поред ње то су учиниле Данска, Холандија, Естонија, Њемачка, Италија, Француска и Чешка. (Igrutinović, 2024: 36) У свим наведеним документима Русија се истиче као безбједносни резик и пријетња, нарочито због агресивног понашања на међународном плану. (Ibid., 2024: 36-43) Поред измјена у стратегијама наведених држава и НАТО пакт је 2022. усвојио нови стратешки концепт у коме је Русија означена највећом пријетњом по безбједност у евроатлантском подручју. (НАТО, 2022: 3) Поред тога што се у стратешким документима НАТО-а и наведених земаља-чланица Русија означава као пријетња, истиче се и подршка Украјини као нужност и обавеза. У складу с тим, већ од првих дана након почетка СВО у Украјину је почело пристизати оружје из земаља НАТО пакта и њихових савезника као и новчана помоћ. Током 2024. Украјина је од западних савезника захтијевала помоћ у ракетама средњег и дугог домета као и дозволу за њихово коришћење по циљевима на руској територији. Владимир Путин у изјави за медије јуна 2024. године истакао је како је немогуће користити високо софистицирано оружје средњег и дугог домета без сателитских података које Украјина нема. Самим тим, он је навео да ће, уколико дође до напада, то значити да су земље НАТО пакта директно уче-

6 Суровикинова линија прихваћен је назив за одбрамбени ланац дуж линије разграничења у Украјини. Назив је добијен по презимену генерала Сергеја Суровикина који је у периоду од октобра 2022. до краја августа 2023. године био главнокомандујући руских снага у СВО. Једна од кључних Суровикинових одлука било је тактичко повлачење руских трупа из града Херсона и његове околине на лијеву обалу Дњепра како би ријека Дњепар била природна баријера и помогла у одбрани руским трупам. Поред тога, дуж цијеле линије одбране Суровикин је наредио додатно укопавање и постављање трoredих бетонских баријера познатих као „змајеви зуби” за заустављање продора оклопно-механизованих јединица. Значај оваквог дефанзивног одређивања показао се као плодоносан након заустављања украјинске контраофанзиве у лето и јесен 2023. године.

ствовале у његовој припреми на Русију. С друге стране, Русија је у јуну потписала споразум о стратешком партнерству са Сјеверном (ДНР) Корејом, а један од чланова наведеног споразума прописује обострану помоћ уколико једна земља буде нападнута. (Simikić, 2024: 64) Мјесец дана касније украјинска војска објавила је неколико снимака ракетних система у служби руских снага за које су тврдили да су сјевернокорејски. У јесен 2024. западни медији објавили су снимак на коме су били војници за које су тврдили да су из Сјеверне Кореје који су упућени у Курску област. Русија званично није признала присуство сјевернокорејских трупа на свом тлу, али су руски борци у офанзиви у Донбасу након освајања једног села истакли поред руске и сјевернокорејску заставу. Средином октобра НАТО је званично потврдио да су снаге Сјеверне Кореје распоређене у борбама у Курској области. (Rutte, 2024) Управо ће наводно присуство војника Сјеверне Кореје у Русији, тј. њихово учешће у оружаним сукобима бити аргумент на који ће се званичници САД позивати оправдавајући давање дозволе за употребу ракета средњег домета Украјини. Украјина је почетком августа 2024. године покренула офанзиву на Курску област у Русији. За свега три дана украјинске снаге заузеле су велики дио територије. Након консолидације руских снага оне су прешле у контраофанзиву с циљем протјеривања украјинске војске из Русије. Ово је био први случај копненог напада на међународно признату територију Русије од стране Украјине од почетка сукоба. Оптужбе за ескалацију рата у Украјини биле су обостране. С једне стране, након потписивања споразума са Сјеверном Корејом те слања њених трупа у Курску област, према наводима САД, Русија је изазвала ескала-

цију сукоба и проширила га укључујући и Сјеверну Кореју у њега. С друге стране, константом и од лета 2024. интензивира-ном војном помоћи Украјини САД желе ескалацију сукоба – тврдили су у Москви. (Kremlin, 2024) Упоредно са оптужбама о наводном учешћу снага Сјеверне Кореје у рату, Украјини су почетком августа испоручени први авиони Ф-16. Тиме је била услишена жеља Володимира Зеленског и украјинског војног врха како би покушали да парирају Русији у ваздуху. Као одговор на новонасталу ситуацију на бојном пољу те на спољнополитичком плану, Русија је већ у лето 2024. године најавила усвајање нове нуклеарне доктрине која ће бити прилагођена новим условима у међународном поретку и која ће уважити искуства из СВО.

НОВА НУКЛЕАРНА ДОКТРИНА РУСИЈЕ

Како је претходно наведено, нова нуклеарна доктрина Русије усвојена је 19. новембра 2024. године под званичним називом Основи државне политике Руске Федерације у области нуклеарног одвраћања. Два дана раније, 17. новембра, САД су дозволиле Украјини употребу ракета средњег домета по циљевима у дубини руске територије. Одмах за њима дозволу су дале Велика Британија и Француска за своје ракете. Као и претходна доктрина из 2020. године, тако и нова усвојена 2024. године, почива на темељима реалистичке теорије међународних односа. Наиме, већ у уводним дијеловима обје нуклеарне доктрине наведено је да је политика нуклеарног одвраћања усмјерена ка обезбјеђењу и гарантовању суверенитета и територијалног интегритета Русије. (MID, 2024) Основни постулат неореализма јесте обезбјеђивање опстан-

ка државе у анархичном међународном систему. (Miršajmer, 2017: 64) Под опстанком се подразумева очување „територијалног интегритета и аутономије свог унутрашњег политичког поретка.” (Ibid., 64) Такође, нуклеарна доктрина је дефанзивне природе. Сходно томе, у ставу 5 наводи се да Русија посматра „нуклеарно оружје као средство одвраћања, чија је употреба екстремна и изнуђена мјера” те да чини све како би спријечила нуклеарну пријетњу. (MID, 2024) Управо у томе се и огледа смисао одвраћања. Према стратегији одвраћања потребно је одвратити непријатеља од „потенцијално малициозних намјера које покушава да реализује”. (Рејић, 2024: 8) На трагу тога дат је и главни циљ одвраћања. Према новој доктрини нуклеарно одвраћање има за циљ да „потенцијални противник схвати неизбјежност одмазде у случају агресије на Русију и(ли) њене савезнике”. (MID, 2024) Дакле, смисао одвраћања је да на трагу страха од узвратних нуклеарних капацитета одврати противника од његових агресивних намјера. Треба истаћи да је нуклеарно одвраћање најважнији, али не и једини сегмент, стратешког одвраћања које Русија спроводи наспрам својих противника. (Miljković&Marjanović 2023)

Доктрина не оставља мјеста за спекулисање у погледу земаља на које је одвраћање усмјерено. Тако је наведено да се одвраћање односи на појединачне државе и(ли) војне савезе „који Русију сматрају потенцијалним противником” и које посједују нуклеарно или друго оружје за масовно уништење, те значајан потенцијал конвенционалних снага. У наставку истог члана наведено је да се одвраћање односи и на земље које уступају своју територију (копно-море-ваздух) и своје борбене капацитете за припреме и спровођење агресије

на Русију. (MID, 2024) Сходно томе, Русија би агресију на своју територију од стране било које државе-чланице неког војног савеза на њу или њене савезнике сматрала нападом цијелог савеза, а такође агресија од стране ненуклеарне земље уз подршку нуклеарне Русија сматра њиховим заједничким нападом. (Ibid., 2024) Ови чланови нарочито су занимљиви због војне подршке коју у актуелним тренуцима Украјини пружају чланице НАТО пакта.

Списак војних опасности које могу прећи у пријетње не представља новост у руским стратешким документима. Опасности које су у нуклеарној доктрини наведене, попут стварања нових или ширења постојећих војних савеза што би довело до „приближавања војне инфраструктуре руским границама”, извођења војних вјежби великог обима у близини граница Русије од потенцијалног противника, те неконтролисано ширење нуклеарног наоружања, (Ibid., 2024) Русија је у претходној деценији у више наврата износила у преговорима са представницима САД или НАТО пактом. Још од Минхенске безбједносне конференције 2007. године Владимир Путин је напомињао да је ширење НАТО пакта на исток директно усмјерено против Русије. (Kremlin, 2007) Годину касније Дмитриј Медведев је у више наврата и на више мјеста излагао план новог европског безбједносног поретка, који би укључивао писане гаранције о неширењу НАТО пакта на исток, те поштовао руске интересе. Тај процес назван је Медведевљевом иницијативом и упркос послатим приједлозима споразума САД и ОЕБС-у до потписивања никада није дошло. (Filimonović, 2016) Готово идентичне приједлоге за безбједносне гаранције Русија је упутила САД и НАТО пакту у децембру 2021. године. Након тога, у јану-

ару 2022. године услиједили су преговори страна о наведеним гаранцијама да би исход био поново негативан. (Kostić-Šulejić, 2022: 63) Усљед таквог расплета ситуације Русија је покренула СВО у Украјини.

Поред поменутих опасности Русија је идентификовала и још неке које би могле прерасти у војне пријетње. Првенствено се мисли на посједовање нуклеарног оружја које потенцијални противник може искористити против Русије или распоређивање нуклеарног оружја на територији ненуклеарне државе. Сходно томе, свако распоређивање „ракетних одбрамбених система и средстава, крстарећих и балистичких ракета средњег и дугог домета, ненуклеарног и хиперсоничног наоружања високе прецизности, беспилотних возила” које се могу употријебити против Русије сматра се за опасност. (MID, 2024) Распоређивање одбрамбених система у свмиру такође је окарактерисано као опасност по Русију. Једна опасност која је наведена у доктрини се издваја – наиме, све акције непријатеља које су усмјерене на „изолацију дијела територије” Русије „укључујући блокирање приступа виталним транспортним комуникацијама”. (Ibid., 2024) Несумњиво, под овим чланом превасходно се мисли на потенцијалну изолацију Калињинградске области у рејону Сувалског коридора.⁷ НАТО пакт је у више наврата изводио вјежбе чија је симулација била одбрана Сувалског коридора од могуће агресије Русије. (Simikić, 2024: 82)

Одлуку о употреби нуклеарног оружја, према усвојеној доктрини, доноси предсједник Русије. Према прописаним обрасцима Русија ће употријебити нуклеарно оружје уколико против ње или њених савезника буде употријебљено нукле-

арно оружје или друго оружје масовног уништења, као и уколико буде извршена агресија конвенционалним оружјем на Русију и Бјелорусију, а која ће створити „критичну пријетњу њиховом суверенитету”. (MID, 2024) Новина у односу на доктрину из 2020. године јесте то што се потенцијални напад на Бјелорусију сматра нападом на Русију и тиме се нова доктрина може сврстати у „проширено одвраћање”. Под проширеним одвраћањем подразумевају се напори једне државе да одврати противника од агресивних намјера према трећој држави. (Pejić, 2024: 8) Бјелорусија је у пракси показала у више наврата да слиједи политику Москве. Русија је на територију Бјелорусије, крајем 2022, распоредила ракетне системе кратког домета „Искандер-М” који могу носити нуклеарне бојеве главе. Такође, након руске употребе нове интерконтиненталне ракете „Орешник” предсједник Бјелорусије Александар Лукашенко затражио је од Русије да ове ракете буду распоређене и у Бјелорусији. Поред тога, у доктрини је наведено још неколико услова под којима ће Русија посегнути за нуклеарним оружјем – уколико добије поуздане информације да су лансиране балистичке ракете против ње и(ли) њених савезника, затим уколико непријатељска држава утиче на критичне „државне или војне објекте” Русије чије би онеспособљавање довело до ометања нуклеарних снага. (MID, 2024) Ова два услова су идентично преписана из доктрине усвојене 2020. године. Међутим, један услов је новитет – уколико би Русија примила поуздане информације о „масовном лансирању (полијетању) ваздушно-космичких снага (стратешки и тактички авиони, крстареће ракете, беспилотне, хиперсоничне и друге

7 Сувалски коридор представља уски појас на граници Литваније и Пољске који спава руску ексклаву Калињинград са Бјелорусијом. Сувалски коридор је дуг 104 km, а широк 65 km.

летјелице) и њиховом преласку државне границе” Русије. (Ibid., 2024) На овакву одлуку свакако да је утицало искуство двогодишње СВО у Украјини, односно новитети савременог ратовања о којима је писано на почетку рада.

Према руској нуклеарној доктрини одвраћање је засновано на нуклеарној тријади. Нуклеарну тријаду чине стратешке ракетне снаге, нуклеарне подморнице као и ваздушно-космичке снаге руске војске. У свом ракетном арсеналу Русија, између осталог, посједује интерконтиненталне ракете „RS/24 YARS” и новију верзију „RS/28 SARMAT”. Поред стратешког наоружања Русија посједује и ракете и ракетне системе за тактичке нуклеарне ударе. Тако се ракета „калибр” лансира са подморница и ратних бродова, а ракетни систем „Искандер”, о коме је већ било ријечи, употребљава се у рату у Украјини, али са конвенционалним бојевим главама. Ипак, уз шаролик спектар стратешког нуклеарног оружја којим Русија располаже њена доктрина је широко постављена. Могући разлог јесте то да је спуштањем нивоа толеранције за употребу нуклеарног оружја Русија експлицитно поручила НАТО-у и САД да ће бити спремна употребити нуклеарно оружје, чак иако противник не посегне први за њим, или уколико га уопште не посједује ако њени безбједносни интереси буду угрожени до те мјере да опстанак државе буде доведен у питање. Ово свакако оставља простор за промишљања у ком тренутку би предсједник Русије могао процијенити да је опстанак државе упитан, те извести превентивне нуклеарне ударе? Истог дана када је усвојена нова нуклеарна доктрина Русије прве ракете средњег домета „АТАСМС” полетјеле су на Брјанску област.

ДЕШАВАЊА НА ФРОНТУ НАКОН 19. НОВЕМБРА 2024.

Одмах по добијању одобрења од стране САД за дејство по дубини руске територије украинска војска је ракетама „АТАСМС” 19. новембра, извела напад на складиште муниције у граду Карачеву у Брјанској области Русије. (RSE, 2024) Иако је, према извјештајима руске војске, руска противваздушна одбрана оборила пет ракета, једна ракета „АТАСМС” погодила је складиште у Брјанској области. Руски одговор на наведени напад није се дуго чекао. Наиме, 21. новембра, на постројења фабрике „Јужмаш” у Дњепропетровску испалена је нова интерконтинентална балистичка ракета. Након погађања циљева прве информације о ракети биле су штуре а касније се испоставило да ни Украјина ни НАТО нису знали која је то ракета. Детаље о нападу открио је руски предсједник Владимир Путин у свом обраћању нацији истог дана. Он је тада изјавио да је ријеч о новој интерконтиненталној ракети средњег домета „Орешник” која погађа циљеве брзином од 10 маха и да у Европи не постоји ПВО систем који јој се може супротставити. (Kremlin, 2024) Недуго затим, а како је претходно и наведено, Бјелорусија је затражила од Русије да размјести ракете „Орешник” и на њеној територији. Руски предсједник је потом рекао да би се то могло десити у другој половини 2025. године. (Lukašenko, 2024) И у наредним данима смјењивали су се украински удари по циљевима у Русији, те руски масовни одговори на те нападе који су за циљ имали војне објекте као и стратешку инфраструктуру Украјине. У једном таквом нападу Украјине дроновима на град Грозни у Русији 25. децембра у дејству ПВО у обарању украјинских дро-

нова, грешком је погођен путнички авион „Azerbaijan Airlines” који је летио на линији Баку–Грозни. Авион се срушио недалеко од града Актауа у Казахстану и том приликом страдало је 38 људи. Овај инцидент усложио је ситуацију у смислу безбједности кретања ваздушног саобраћаја изнад Русије усљед константних украјинских напада беспилотним летјелицама.

Иако је Украјина добила дозволу те употребила ракете средњег домета по дубини територије Русије, до краја 2024. године Русија није посегнула за нуклеарним оружјем. Разлог за то свакако лежи и у ставовима нуклеарне доктрине да ће нуклеарно оружје бити изнуђена мјера одмазде непријатељу, те да ће оно бити употребљено усљед поузданих информација о масовном лансирању ракета или беспилотних летјелица. До краја 2024. године у нападима Украјине на Русију нису коришћени масовни напади који би укључивали више хиљада ракета и(ли) беспилотних летјелица истовремено на кључне стратешке циљеве. Један од разлога за то свакако је што Украјина и не располаже великим арсеналом наведених ракета и зависи од испоруке својих савезника. Такође, руска ПВО је до краја 2024. веома успјешно обарала украјинске ракете и тиме бранила небо изнад Русије и циљеве напада на земљи. С тим у вези, Русија сразмјерно одговара на нападе.

ЗАКЉУЧАК

Одлука САД да дозволи Украјини коришћење ракета средњег домета по дубини територије Русије изазвала је контрамјеру Русије у виду усвајања нове нуклеарне доктрине. Нова нуклеарна доктрина предвиђа нижи ниво толеранције на употребу нуклеарног оружја уколико се

употријеби против Русије или уколико се конвенционалним снагама изврши агресија на Русију, која би пријетила постојању државе. На измјене у нуклеарној доктрини свакако је утицала и динамика савременог ратовања, а коју су руске снаге спознале изводећи СВО од 2022. године. Масовна употреба дронова за уништење оруђа или живе силе противника, као и за наношење удара по критичну инфраструктуру у позадини, утицала је на прилагођавање руске војске новонасталим околностима како њених конвенционалних, тако и нуклеарних снага. Осим тога, војна помоћ САД и осталих земаља НАТО пакта Украјини интензивирана је у јесен 2024. године са испорукама ракета средњег домета и авиона Ф-16. Претходно је украјински предсједник Володимир Зеленски мјесецима тражио дозволе за ударе наведеним ракетама у дубину руске територије, као и испоруку Ф-16 како би Украјина остварила паритет Русији у ваздуху. Нова нуклеарна доктрина предвиђа и концепт проширеног одвраћања пошто се у њој јасно наводи да би се евентуални напад на Бјелорусију карактерисао као напад на Русију. Осим тога, занимљиво је то што се у доктрини наводи да би и у случају прекида комуникације и изолације дијела територије Русије било употребљено нуклеарно оружје. Иако то није експлицитно наведено, несумњиво се односи, прије свега, на Калињинградску област и на могућност изолације путем забране транспорта преко Сувалског коридора. Као први одговор Русије након давања дозволе Украјини за ударе по дубини њене територије од САД, Француске и Велике Британије, била је употреба нове интерконтиненталне ракета „Орешник”. Успјешном употребом наведене ракета Русија је симболички исказала способност

оружја које посједује, а које још није користи у сукобу. Иако стратешки документи одређују и усмјеравају политику државе, они самим својим усвајањем шаљу јасне поруке противнику. Флексибилност руске нуклеарне доктрине огледа се у ширини постављених услова за употребу нуклеарног оружја. Ово је свакако смишљено урађено како би се, с једне стране, противник замислио о наредним корацима према Русији. С друге стране, широко постављање нуклеарне доктрине усмјерено је и према унутрашњој јавности Русије у смислу оправдања уколико се нуклеарно оружје не употребљава у неким случајевима када би било притисака јавности за тим. Међутим, нова 2025 година са собом носи нове изазове на фронту у Украјини. Почетком године свој мандат започиње и Доналд Трамп, који је узбуркао јавност коментарима о присаједињењу Канаде, Гренланда и Панамског канала САД. Геополитичка логика је јасна – поларна игра за Арктик никад није била извеснија, а то Русију окреће ка новим изазовима.

REFERENCE

- Vukadinović, R. (2006). *Nuklearne strategije i međunarodni odnosi*, Zagreb: Politička kultura.
- Miršajmer, Dž. (2017). *Tragedija politike velikih sila*, Beograd: Čigoja štampa; Udruženje za studije SAD u Srbiji.
- Miršajmer, Dž. & Rozato, S. (2024). *Razum i moć: kako države misle*, Podgorica: CID.
- Miljković, M. & Marjanović, Z. (2023). *Mere strateškog odvracanja Ruske Federacije: terminologija, definicije i neki aspekti primene u sukobu u Ukrajini 2022. godine*, u *Vojno delo*, br. 1, godina LXXV, Beograd: Institut za strategijska istraživanja.
- Vuković, N. & Budimir, Ž. (2022). *Geografija i rat na Kavkazu 2020. godine*, u *Geopolitički interesi velikih sila i strateška bezbednost malih država*, Beograd: Fakultet bezbednosti; Institut za međunarodnu politiku i privredu.
- Kreveld, M. (2010). *Transformacija rata*, Beograd: Službeni glasnik; Fakultet bezbednosti.
- Kaldor, M. (2005). *Novi i stari ratovi: organizovano nasilje u globalizovanoj eri*, Beograd: Beogradski krug.
- Kostić-Šulejić, M. (2022). *Strateška stabilnost u multipolarnom svetu*, Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
- Simikić, S. (2024). *Novi koncept i strategije obuzdavanja Ruske Federacije u Evroaziji*, Banja Luka: FPN – Master rad.
- Trapara, V. (2017). *Vreme „resetovanja“: Odnosi Rusije i Sjedinjenih Država u periodu od 2009. do 2012. godine*, Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
- Filimonović, M. (2010). *Spoljna politika Ruske Federacije*, Beograd: Infinitas d. o. o.
- Filimonović, M. (2016). *Koncept novog evropskog bezbednosnog poretka u spoljnoj politici Rusije na početku 21. veka*, Beograd: FPN – Doktorska disertacija.
- Pejić, I. (2024). *Prošireno odvracanje: koncept, izazovi i problemi*, u *Nacionalni interes*, godina XX, vol. 49, br. 3/2024. Beograd: Institut za političke studije.

- Igrutinović, M. (2024). Odvrćanje Rusije i strateški narativ o ruskoj pretnji u inoviranim politikama odbrane Evropske unije, u Nacionalni interes, godina XX, vol. 49, br. 3/2024. Beograd: Institut za političke studije.
- Al Jazeera. (2024). Lavrov: Ruska doktrina o upotrebi nuklearnog oružja se razrađuje. <https://balkans.aljazeera.net/news/world/2024/8/27/lavrov-ruska-doktrina-o-upotrebi-nuklearnog-oruzja-se-razradjuje> (pristupljeno 5. 12. 2024)
- Al Jazeera. (2019). Saudijska proizvodnja nafte prepolovljena nakon napada Husa. <https://balkans.aljazeera.net/news/world/2019/9/15/saudijska-proizvodnja-nafte-prepolovljena-nakon-napada-husa> (pristupljeno 7. 12. 2024)
- VOA. (2024). Američka raketna baza otvorena u Poljskoj. <https://ba.voanews.com/a/americka-raketna-baza-otvorena-u-poljskoj/7863489.html> (pristupljeno 1. 12. 2024)
- RTS. (2019). Napad dronovima na naftna postrojenja u Saudijskoj Arabiji. <https://www.rts.rs/vesti/svet/3660533/dronovi-napali-naftna-postrojenja-u-saudijskoj-arabiji-izbili-pozari.html> (pristupljeno 1. 12. 2024)
- RTRS, (2024). Lukašenko: Deset sistema „Orešnik” biće raspoređeno u Belorusiji. <https://www.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=583444> (pristupljeno 10. 12. 2024)
- Schmidt, E. (2024). Ukraine Is Losing the Drone War: How Kyiv Can Close the Innovation Gap With Russia, Foreign Affairs. Foreign Affairs. <https://www.foreignaffairs.com/ukraine/ukraine-losing-drone-war-eric-schmidt> (pristupljeno 7. 12. 2024)
- NATO, (2022). Strateški koncept NATO-a, Madrid.
- NATO, (2024). Press conference by NATO Secretary General Mark Rutte following the second day of the meetings of NATO Defence Ministers. https://www.nato.int/cps/kz/natohq/opinions_229585.htm (pristupljeno 9. 12. 2024)
- Kremlin. (2024). Izjava predsjednika Ruske Federacije. <http://kremlin.ru/events/president/news/75614> (pristupljeno 1. 12. 2024)
- Kremlin. (2007). Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy. <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034> (pristupljeno 1. 12. 2024)
- MID. (2024). Fundamentals of State Policy of the Russian Federation on Nuclear Deterrence. https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/international_safety/disarmament/1434131/?lang=en (pristupljeno 5. 12. 2024)
- Radio Slobodna Evropa, (2024). Ukrajina gađala Rusiju američkim raketama dugog dometa, tvrdi Moskva bez potvrde iz Kijeva i SAD. <https://www.slobodnaevropa.org/a/rusija-ukrajina-rakete-dugog-dometa-napadi/33208184.html> (pristupljeno 2. 12. 2024)
- Tanjug, (2024). Lavrov: Ruski moratorijum na razmeštanje raketa srednjeg i manjeg dometa je neodrživ. <https://www.tanjug.rs/svet/politika/130915/lavrov-ruski-moratorijum-na-razmestanje-raketa-srednjeg-i-manjeg-dometa-je-neodrziv/vest> (pristupljeno 29. 12. 2024)

RUSSIA'S NUCLEAR DOCTRINE – DETERRENCE FOR THE 21ST CENTURY

Key words

Russia; nuclear doctrine; deterrence; USA; nuclear triad; realism

Author

Siniša Simikić, ma, assistant at the Faculty of Political Sciences of the University of Banja Luka

Correspondence

sinisa.simikic@fpn.unibl.org

Field

International security

Summary

The revised Russian nuclear strategy was adopted on November 19, 2024, as a response to the earlier U.S. authorization allowing Ukraine to target deep into Russian territory with medium-range missiles. The prelude to this development was the withdrawal of both the U.S and Russia from strategic arms control agreements. Additionally, following Donald Trump's victory in the presidential elections, the outgoing U.S. administration further emphasized support for Ukraine as a foreign policy priority. Seeking continued opposition to the Russian military, Ukraine had, for months during 2024, requested its allies to supply and authorize the use of medium-range missiles for strikes deep into Russian territory, as well as to deliver F-16 fighter jets. The central argument of this paper is that Russia's revised nuclear doctrine has been adapted to modern wartime conditions and the challenges of the 21st-century international order, serving as a consistent extension of its nuclear deterrence strategy. The new nuclear doctrine, like its predecessor, is based on the nuclear triad. The paper analyzes changes in warfare in the 21st century, emphasizing the widespread use of unmanned aerial vehicles (UAVs), including drones. Furthermore, the goal of the paper is to understand the reasons behind the revision of Russia's nuclear doctrine, as well as its content and possible implications for international relations.

DOI

10.5937/politeia0-55913

Paper received on

09.11.2024.

Paper accepted for publishing on

20.12.2024.